

Judikatura Ústavního soudu ČR k dobrým mravům

Šámal, P.*

ŠÁMAL, P.: Judikatura Ústavního soudu k dobrým mravům.** Právní obzor, 108, 2025, č. 5, s. 409 – 434. <https://doi.org/10.31577/pravnyobzor.2025.5.01>

Constitutional Court jurisprudence (case law) on good morals. After explaining general approaches to good morals in legal theory and jurisprudence of the Supreme Court the journal article deals with the case law of the Constitutional Court when assessing an objection to the limitation period made in violation of good morals, assessing rent with regards to good morals, as well as other cases of applying the corrective of good morals in private law (e. g. when protecting the property rights of an ex-wife or when exercising rights under a loan agreement by a creditor against joint and several debtors). The Constitutional Court particularly emphasizes that good morals can and should assist ordinary courts in finding a constitutionally compliant solution to a specific case under consideration. The corrective of good morals is a kind of open „gate“ through which constitutional values and principles can be „let into sub-constitutional law“ in situations where the interpretation of the law leads to unjust or otherwise problematic and disproportionate consequences from a constitutional point of view. In conclusion, the problem is solved that this case law, created mainly on the basis of Section 3, Paragraph 1 of the Civil Code of 1964, must be transformed into the new provisions of Sections 6 and 8 of the new Civil Code, also in the light of Section 2 Paragraphs 1, 3 of the new Civil Code, according to which the interpretation and application of a legal regulation must not only be in accordance with the Charter of Fundamental Rights a Freedoms and constitutional order in general, with principles on which this Civil Code is based, as well as with constant regard to the values that are protected thereby, and must not be in conflict with good morals. The article attempts to find an answer to the question of how the existing jurisprudence will be applied, taking into account the principle of honesty in legal relations (Section 6 of the new Civil Code), or the principle that „obvious abuse of law does not enjoy legal protection“ (Section 8 of the new Civil Code).

Key words: *good morals (boni mores); jurisprudence (case law); principle honesty in legal relations (dealings); obvious abuse of law*

Úvod

Problematika dobrých mravů je v judikatuře Ústavního soudu poměrně významnou, neboť se použitím korektivu dobrých mravů v občanskoprávních vztazích nezřídka

* Prof. JUDr. Pavel Šámal, PhD., dr. h. c., Ústavní soud ČR, Právnická fakulta UK v Praze, Právnická fakulta UP v Olomouci.

** Příspěvek byl přednesen na XXXII. konferenci Karlovarských právnických dnů.

v různých souvislostech zabývá. V převážné většině dosavadních případů vycházel Ústavní soud z ustanovení § 3 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ObčZ 1964“). Obecně zpravidla ustálené považuje korektiv dobrých mravů za souhrn etických, obecně uznávaných a zachovávaných zásad, jejichž dodržování je mnohdy zajišťováno i právními normami tak, aby každé jednání bylo v souladu s obecnými morálními zásadami demokratické společnosti [srov. náleze ze dne 12. 3. 2001 sp. zn. II. ÚS 544/2000 (N 41/21 SbNU 363) či bod 32 nálezu ze dne 14. 11. 2017 sp. zn. I. ÚS 3391/15 (N 209/87 SbNU 413)]¹. Přitom § 3 odst. 1 ObčZ 1964 či § 6 a § 8 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „ObčZ“) může vystupovat jako nejzazší korektiv autonomie vůle [srov. bod 29 nálezu ze dne 2. 5. 2019 sp. zn. II. ÚS 3101/18]. Souhrnně lze odkázat na bod 20 nálezu ze dne 1. 9. 2015 sp. zn. II. ÚS 2108/14 (N 160/78 SbNU 409), podle kterého je úlohou soudů, zvláště posuzují-li ve své rozhodovací praxi spory mající základ v závazkovém právu, nalézt v konkrétním ekonomicko-právním vztahu jeho těžiště tak, aby byl nalezen nejen optimální užitek pro smluvní strany, ale aby bylo dosaženo – je-li to možné – jistého rovnovážného stavu (řečeno ekonomickou analýzou práva, jde o hledání „bliss point“).² K tomu srovnej i náleze Ústavního soudu ze dne 3. 11. 2020 sp. zn. IV. ÚS 702/20, ve kterém Ústavní soud vyslovil, že uplatnění korektivu dobrých mravů jako krajního prostředku korekce zásady autonomie vůle připadá v úvahu i v situacích, kdy se výkon práva projevuje nepřipustně v postavení některého ze subjektů závazkového vztahu.

Rovněž v nálezu ze dne 18. 12. 2020 sp. zn. IV. ÚS 2103/20 Ústavní soud vyslovil, že základní práva a svobody, jako je i právo na ochranu majetku podle čl. 11 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), působí i v horizontálních vztazích (mezi soukromými osobami) tak, že prozařují normami podústavního práva. Zvláště při aplikaci korektivu dobrých mravů a funkčně obdobných ustanovení je třeba toto působení zohledňovat. Obdobně se ke korektivu dobrých mravů, resp. zásadě dobrých mravů či ekvity staví část doktríny, která zásadě dobrých mravů přisuzuje normativní funkci. Tato zásada podle nich slouží k „nalézání spravedlivého řešení“, vede-li formální použití právních norem k neudržitelným výsledkům.³

Korektiv dobrých mravů, který je založen na posuzování konkrétních a individualizovaných okolností posuzovaného případu, a to jak z hlediska toho, kdo se jeho použití dožaduje, tak i toho, kdo se výkonu práva na základě konkrétního ustanovení zákona domáhá, je tedy jakousi otevřenou „branou“, kterou mohou být do podústavního práva „vpuštěny“ ústavní hodnoty a principy v situacích, kdy výklad zákona vede k nespravedlivým či z ústavního hlediska jinak problematickým a nepřiměřeným důsledkům. Dobré mravy totiž mohou a mají napomáhat obecným soudům při hledání ústavně konformního řešení konkrétní projednávané věci [srov. náleze ze dne 14. 11. 2017 sp. zn. I. ÚS 3391/15 (N 209/87 SbNU 413)].

¹ Veškerá judikatura Ústavního soudu je dostupná rovněž na <http://nalus.usoud.cz>.

² Srov. k tomu např. REICHHARDT, RAIMUND M., VON. *Gesellschaftliche Bedarfsanalyse: Ansatz zur Ermittlung der Bürger-Präferenzen für öffentliche Güter*. Berlin : Duncker und Humblot, 1979, s. 27 a násl.

³ Srov. HURDÍK, J., LAVICKÝ, P. *Systém zásad soukromého práva*. Brno : Masarykova univerzita, 2010, s. 12.

Podle uznávané komentářové literatury k § 3 odst. 1 ObčZ 1964 výkon práva v rozporu s dobrými mravy, a to přes jejich značnou mnohotvárnost, znamená, že se ocitá v rozporu s uznávaným míněním rozhodující části společnosti, které ve vzájemných vztazích mezi lidmi určuje, jaký má být výkon práv tak, aby byly v souladu se základními a obecně respektovanými zásadami mravního řádu demokratické společnosti (se zásadou slušnosti, poctivosti, čestnosti, vzájemnou úctou, tolerancí, důvěrou atd.). Tyto zásady mravního řádu společnosti a v důsledku toho i dobré mravy se ve vzájemném soužití lidí – vzdor své relativní stálosti a neměnnosti – v souladu se společenským vývojem v určité míře rozvíjejí ve smyslu jak časovém, tak i místním. V praxi rozpor s dobrými mravy znamená, že jde o případy, kdy výkon práva v konkrétním případě sice neodporuje zákonu, ocitá se však v rozporu s dobrými mravy, a to objektivně posuzováno; zavinění jednatelce v rozporu s dobrými mravy, resp. vědomí si tohoto rozporu ze strany jednatelce, není relevantní. Ocitne-li se tedy výkon práva v rozporu s dobrými mravy, soud takovému právu s poukazem na § 3 odst. 1 ObčZ 1964 odepře právní ochranu, aniž by se tím však něco měnilo na samotné existenci tohoto práva, které trvá i nadále.⁴

Současně je třeba souhlasit s tím, že dobré mravy (*boni mores*) chápeme spíše intuitivně nežli rozumově. Nicméně, nezbytnost vyloučení nebo alespoň omezení rozhodovací svévole nás nutí k tomu, abychom dobré mravy významově vyložili, k čemuž slouží i judikatura Ústavního soudu. Dobré mravy přitom můžeme pojímat ve shodě s Telcem obecně srozumitelně a jednoduše, a to jako způsoby chování bez újmy jinému člověku, zvířeti nebo přírodě, obecně uznávané rozhodnou částí společnosti, s nimiž právní řád spojuje právní následky. Jinými slovy v případě „dobrých“ mravů nejde o jakékoliv „mravy“, nýbrž o takové mravy, které jsou dobré v tom smyslu, že jejich uplatňováním není nikomu ubližováno. To, že se různé mravy mohou obsahově odlišovat, není v daném úhlu pohledu až tak významné, protože je to právě to „dobré“, co odlišné mravy polidštuje a tudíž i spojuje s přirozenou lidskou důstojností.⁵

Ústavní soud v nálezu ze dne 28. 8. 2001 sp. zn. I. ÚS 528/99 (N 126/23 SbNU 217) uvedl, že úvaha soudu při použití korektivu dobrých mravů musí vycházet z individuálních okolností konkrétní věci a musí být podepřena konkrétními zjištěními [např. náleze ze dne 8. 11. 2016 sp. zn. III. ÚS 2700/15 (N 212/83 SbNU 369); dále srov. i náleze ze dne 1. 6. 2021 sp. zn. III. ÚS 3358/20 (N 108/106 SbNU 213)]. Pojem „dobré mravy“ totiž nelze vykládat pouze jako soubor mravních pravidel užívaných jako korektiv či doplňující obsahový faktor výkonu subjektivních práv a povinností, ale jako příkaz soudci rozhodovat v souladu s ekvitou [srov. např. náleze ze dne 6. 9. 2005 sp. zn. I. ÚS 643/04 (N 171/38 SbNU 367)], a to *praeter legem* či dokonce *contra legem* [viz bod 30 nálezu ze dne 10. 12. 2019 sp. zn. IV. ÚS 3500/18, náleze ze dne 20. 4. 2010 sp. zn. II. ÚS 2087/08 (N 90/57 SbNU 179) nebo náleze ze dne 3. 11. 2020. sp. zn. IV. ÚS 702/20].

⁴ Viz ŠVESTKA, J. In ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník I. § 1 – 459. Komentář*. Praha : C. H. Beck, 2008, s. 60 a násl.

⁵ TELEČ, I. Poctivost a důvěra, dobrá víra, dobré mravy, veřejná morálka a veřejný pořádek. In *Právní rozhledy*. 2011, č. 1, s. 3 – 4.

Rovněž Nejvyšší soud ustáleně vychází z předpokladu, že dobré mravy představují souhrn společenských, kulturních a mravních norem, jež v historickém vývoji osvědčují jistou neměnnost, vystihují podstatné historické tendence, jsou sdíleny rozhodující částí společnosti a mají povahu norem základních (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 11. 2005 sp. zn. 26 Cdo 1865/2004 či ze dne 12. 11. 2014 sp. zn. 31 Cdo 3931/2013). Podle ustálené rozhodovací praxe Nejvyššího soudu dále platí, že pro závěr, že je výkon práva v rozporu s dobrými mravy, není relevantní zavinění jednajícího, resp. vědomí takového rozporu s dobrými mravy (srov. např. rozsudek ze dne 27. 11. 2013 sp. zn. 25 Cdo 4209/2011 či ze dne 17. 3. 2014 sp. zn. 28 Cdo 4180/2013). Podle rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 29. 3. 2001 sp. zn. 25 Cdo 2895/99 uplatnění korektivu dobrých mravů přichází v úvahu nejen při tzv. šikanózním výkonu práva, ale rovněž, je-li zřejmé, že výkon práva vede k nepřijatelným důsledkům projevujícím se jak mezi účastníky, tak na postavení některého z nich navenek (srov. dále např. usnesení ze dne 29. 3. 2016 sp. zn. 33 Cdo 4358/2015 či ze dne 11. 2. 2020 č. j. 26 Cdo 3689/2019-526).

Ustanovení § 3 odst. 1 ObčZ 1964 je obecným ustanovením hmotněprávní povahy, které dává soudu možnost posoudit, zda výkon subjektivního práva je v souladu s dobrými mravy, a v případě, že tomu tak není, umožňuje mu odepřít ochranu výkonu práva, které sice je v mezích zákona, avšak v konkrétní situaci může jeho realizace znamenat nepřiměřenou tvrdost. Podle § 39 ObčZ 1964, je neplatný právní úkon, který svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu nebo jej obchází anebo se přičií dobrým mravům. Nejvyšší soud již v mnoha svých rozhodnutích (srov. např. rozsudek ze dne 24. 9. 2009 sp. zn. 33 Cdo 754/2007) vyložil, že rozhodnutí o tom, zda jsou splněny podmínky pro použití § 3 odst. 1 ObčZ 1964, je třeba učinit vždy po pečlivé úvaze, v jejímž rámci musí být zváženy všechny rozhodné okolnosti případu, tj. jak okolnosti, které uplatňuje ten, kdo se uvedeného ustanovení dožaduje, tak všechny okolnosti na straně toho, kdo se výkonu práva domáhá. Odpovídající úsudek soudu musí být podložen konkrétními skutkovými zjištěními a musí současně přesvědčivě dokládat, že tato zjištění dovolují přijmout závěr, že výkon práva je či není v rozporu s dobrými mravy. Za dobré mravy je třeba pokládat souhrn společenských, kulturních a mravních norem, jež v historickém vývoji osvědčují jistou neměnnost, vystihují podstatné historické tendence, jsou sdíleny rozhodující částí společnosti a mají povahu norem základních [srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23. 1. 2001 sp. zn. 29 Cdo 228/2000, ze dne 29. 7. 2002 sp. zn. 33 Cdo 115/2001, ze dne 25. 10. 2004 sp. zn. 33 Cdo 538/2003, ze dne 7. 12. 2004 sp. zn. 33 Cdo 1244/2004, ze dne 16. 3. 2005 sp. zn. 33 Cdo 29/2005, ze dne 30. 8. 2006 sp. zn. 25 Cdo 722/2005, ze dne 29. 7. 2009 sp. zn. 33 Cdo 1406/2007, ze dne 24. 7. 2009 sp. zn. 33 Cdo 4398/2007, ze dne 11. 2. 2020 sp. zn. 26 Cdo 3689/2019, popř. usnesení Ústavního soudu ze dne 26. 2. 1998 sp. zn. II. ÚS 249/97 (U 14/10 SbNU 383)]. Není vyloučeno, že i výkon práva, který odpovídá zákonu, může být shledán v rozporu s dobrými mravy a že mu proto bude soudem odeprána právní ochrana [srov. nálezy ze dne 11. 5. 2021 sp. zn. IV. ÚS 3542/20 (N 94/106 SbNU 49)].

Přestože tedy jak Ústavní soud, tak i Nejvyšší soud, vycházejí v podstatě ze shodných východisek, projevují se v jejich judikatuře v konkrétních věcech rozdílné aplikační pří-

stupy, když Ústavní soud uplatňuje uvedené obecné přístupy podle mého názoru v podstatně širším rozsahu, jak na to bude poukázáno u jednotlivých následujících rozhodnutí. Přitom je však třeba přiznat, že ani u Ústavního soudu není na řešení některých konkrétních problémů zcela shodný názor, což se projevuje v některých odlišných stanoviscích (disentech) rozhodujících soudců.

I. Posuzování námitky promlčení v rozporu s dobrými mravy

Pojem dobrých mravů a jeho použití v rozličných situacích opakovaně vyložil Nejvyšší soud i Ústavní soud [viz shora a dále srov. např. náleze ze dne 29. 1. 2019 sp. zn. IV. ÚS 299/18 (N 15/92 SbNU 172)]. Bohatá judikatura existuje též přímo k otázce uplatnění námitky promlčení v rozporu s dobrými mravy. Její základ vychází z přístupu, podle něhož je promlčení zákonným institutem přispívajícím k jistotě v právních vztazích a lze jej tudíž použít ve vztahu k jakémukoliv právu, které se podle zákona promlčuje (viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 8. 2002 sp. zn. 25 Cdo 1839/2000). *Vznesení námitky promlčení proto dobrým mravům zásadně neodporuje*. Výjimkou jsou v obecné rovině situace, kdy uplatnění této námitky je výrazem zneužití práva na úkor účastníka, který marné uplynutí promlčecí lhůty nezavinil a vůči němuž by za takové situace zánik nároku v důsledku uplynutí promlčecí lhůty byl nepřiměřeně tvrdým postihem ve srovnání s rozsahem a charakterem jím uplatňovaného práva a s důvody, pro které své právo včas neuplatnil [srov. náleze ze dne 6. 9. 2005 sp. zn. I. ÚS 643/04 (N 171/38 SbNU 367)].

V nálezu ze dne 1. 6. 2021 sp. zn. III. ÚS 3358/20 (N 108/106 SbNU 213) Ústavní soud shledal, že okresní soud jako důvod pro posouzení námitky promlčení přičítací se dobrým mravům uvedl, že stěžovatelka (spotřebitelka) připustila existenci dluhu, na výzvu k jeho zaplacení nikterak nereagovala, ani neprojevila snahu dluh zaplatit. Jako další důvod – což je pro vyhodnocení celé věci z pohledu Ústavního soudu podstatné – okresní soud uvedl, že až v průběhu řízení a po provedeném dokazování dospěl k odlišnému právnímu posouzení uplatněného nároku tedy, že nejde o plnění ze smlouvy o zápůjčce, z čehož vycházela při podání žaloby vedlejší účastnice řízení (obchodní společnost, jejíž právní předchůdkyně byla banka), nýbrž o bezdůvodné obohacení, což nelze klást k tíži vedlejší účastnici řízení, která se mylně domnívala, že žalobu kvalifikovanou jako nárok na plnění ze smlouvy podala včas. Jinak řečeno, skutečnost, že vedlejší účastnice řízení, byť si jako profesionálka mohla být vědoma, že smlouva o zápůjčce může být neplatná (z důvodu, že právní předchůdkyně vedlejší účastnice řízení nedostála povinnosti zkoumat úvěruschopnost stěžovatelky), když tuto skutečnost namítala i samotná stěžovatelka, a proto bude možno věc posoudit toliko jako bezdůvodné obohacení (samozřejmě s důsledkem v podobě odlišného určení počátku promlčecí lhůty), podala žalobu opožděně, připsal okresní soud naopak k tíži stěžovatelce, když jí vznesenou námitku promlčení vyhodnotil jako námitku vznesenou v rozporu s dobrými mravy. Podle Ústavního soudu je však posouzení námitky promlčení jako nesouladné s dobrými mravy, jak již bylo uvedeno, v praxi výjimečné a lze je akceptovat pouze v situacích, kdy je výrazem zneužití práva na úkor účastníka, který marné uplynutí promlčecí lhůty nezavi-

nil. V dané věci to však byla nepochybně vedlejší účastnice řízení, která podala opožděnou žalobu (resp. návrh na vydání elektronického platebního rozkazu) a stěžovatelka se na tomto opožděném podání nikterak nepodílela, tedy opožděné podání žaloby nezavinila. Další skutečnosti uváděné okresním soudem (zejména pasivita stěžovatelky) pak v daných souvislostech nemohou představovat ten důvod, pro který by bylo možno ochranu práva v podobě řádně vznesené námitky promlčení stěžovatelce odepřít. Ostatně, jak Ústavní soud konstatoval ve stěžovatelkou uváděném nálezu sp. zn. II. ÚS 996/18, za rozporné s dobrými mravy nelze bez dalšího považovat jednání dlužníka, který nesplicí závazky z důvodu vlastní předluženosti, stejně tak není v rozporu s dobrými mravy ani pasivita dlužníka při řešení závazku. Okresní soud tyto důvody vedoucí k neuznání námitky promlčení nadřadil obecnému účelu promlčení, jímž je zachování jistoty v právních vztazích, aniž by pro to byl dán relevantní důvod. Současně postupoval i v rozporu se závěry vyplývajícími z judikatury Ústavního soudu, čímž porušil stěžovatelčino právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní soud k tomu v tomto nálezu ještě dodal, že svým rozhodnutím nikterak nezpochybuje zásadu, že dluhy se mají plnit. Vznesla-li však stěžovatelka jak námitku neplatnosti smlouvy o zápůjčce, tak i námitku promlčení, nelze tyto instituty obcházet poukazem na rozpor s dobrými mravy, nebyly-li podmínky pro jeho uplatnění splněny. Ústavní soud z uvedených důvodů ústavní stížnosti vyhověl a napadené rozhodnutí zrušil, nicméně v závěru podotkl, že jakkoliv nosné důvody tohoto nálezu spočívají na nesprávném použití korektivu dobrých mravů na vznesenou námitku promlčení, bude si muset okresní soud v novém řízení v prvé řadě vyjasnit, jaký důsledek porušení povinnosti posouzení úvěruschopnosti spotřebitele vyvolává (srov. § 9 odst. 1 zákona č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů, účinného a platného do 1. 12. 2016), tedy jinak řečeno musí vyjasnit povahu namítané neplatnosti smlouvy o zápůjčce (zda jde o neplatnost absolutní nebo relativní – srov. § 586 a 588 ObčZ), neboť od ní se bude odvíjet i posouzení včasnosti uplatnění námitky neplatnosti této smlouvy stěžovatelkou.

Naproti podle judikatury Ústavního soudu naplňují podmínky *uplatnění námitky promlčení v rozporu s dobrými mravy* zejména případy, kdy jde o zneužití práva na úkor účastníka, jenž marné uplynutí promlčecí lhůty nezavinil, tedy ve kterých byla za specifických okolností námitka promlčení uplatněna státem (srov. náleze ze dne 14. 11. 2017 sp. zn. I. ÚS 3391/15), v rámci rodinných vztahů [náleze ze dne 6. 6. 2005 sp. zn. I. ÚS 643/04 (N 171/38 SbNU 367)] nebo advokátem proti klientovi, kterého předtím při zastoupení poškodil [náleze ze dne 21. 6. 2011 sp. zn. I. ÚS 548/11 (N 119/61 SbNU 729)].

Ohledně *námitky promlčení uplatněné státem* je možno především poukázat na náleze Ústavního soudu ze dne 31. 5. 2011 sp. zn. I. ÚS 2216/09 (N 103/61 SbNU 551), ve kterém posuzoval věc, v níž stěžovatelky ústavní stížností brojily proti rozhodnutím obecných soudů, kterými byla zamítnuta jejich žaloba na náhradu škody, přičemž obecné soudy akceptovaly *námitku promlčení vznesenou státem*, když vzniklá škoda byla *způsobena právě v souvislosti s porušením jeho povinností a postupem v rozporu se zákonem*. Jejich právní předchůdce se totiž v roce 1992 stal na základě kupní smlouvy uzavřené mezi ním a státem vlastníkem dotčených pozemků. Tím vyvrcholil *privatizační proces*

podle zákona č. 92/1991 Sb., o podmínkách převodu majetku státu na jiné osoby. K předmětným pozemkům však uplatnily restituční nároky oprávněné osoby, což později vyústilo v nabytí vlastnictví těmito osobami a v následný odkup předmětných pozemků zpět do vlastnictví stěžovatelek. Zařazení dotčených pozemků do privatizace však bylo protiprávní a vedlo, v důsledku pochybení Fondu národního majetku ČR, k absolutní neplatnosti kupní smlouvy, čímž měla stěžovatelkám vzniknout tvrzená škoda. O této neplatnosti se stěžovatelky definitivně dozvěděly až 13. 6. 2002. Jejich žaloba, podaná 30. 4. 2003, tak byla podle obecných soudů podána opožděně, po uplynutí desetileté objektivní promlčecí lhůty. V těchto závěrech obecných soudů spatřovaly stěžovatelky porušení svých ústavně zaručených práv.

Ústavní soud v tomto nálezu odkázal na svou dřívější judikaturu týkající se přepjatého formalismu v rozhodování soudů a také judikaturu vztahující se k tomu, že i vznesení námítky promlčení v některých případech může odporovat dobrým mravům; výkon práv, včetně práva vznést námitku promlčení, totiž musí být v souladu s dobrými mravy (viz § 3 odst. 1 ObčZ 1964). Obecné soudy přitom ve věci akceptovaly námitku promlčení vznesenou státem, když vzniklá škoda byla způsobena právě v souvislosti s porušením jeho povinností a postupem v rozporu se zákonem. Tím, v důsledku formalistického výkladu, obecné soudy aprobovaly jednání jsoucí v rozporu s dobrými mravy a rozhodly extrémně nespravedlivě. Korektiv dobrých mravů naopak měly soudy aplikovat a v souladu s čl. 1 odst. 1 a čl. 4 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) poskytnout ochranu právu stěžovatelek vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny. Tyto závěry platí o to více, že věc nebyla posouzena hlediskem ochrany dobré víry účastníků právních vztahů a narušení důvěry v rozhodovací činnost státu, neboť stát v rámci privatizačního procesu vystupoval v určitém vrchnostenském postavení. Specifické okolnosti případu, ke kterým je podle ustálené judikatury Ústavního soudu třeba vždy přihlížet, tak měly vést k neakceptování nemravné námítky promlčení.

Podobně i v *restituční věci* řešené nálezem ze dne 29. 10. 2009 sp. zn. I. ÚS 1688/09 (N 229/55 SbNU 155), Ústavní soud konstatoval, že obecné soudy tím, že v projednávaném případě připustily a vzaly při svém rozhodování v úvahu *námitku promlčení, vznesenou státem*, aprobovaly jednání, které je *contra bonos mores*, čímž porušily napařenými rozhodnutími právo stěžovatelů na soudní ochranu vyplývající z čl. 36 Listiny, včetně práva na spravedlivý proces zaručený čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), a princip právní jistoty dle čl. 1 odst. 1 Ústavy. V této věci do restitučního procesu vstoupil otec stěžovatelů, naprostý laik, navíc ve velmi pokročilém věku 83 let. Ústavní soud nesdílí názor, že jeho neznanosti či pochybení by mělo být využíváno proti cílům restitucí. To platí tím spíše, že již dohodou ze dne 20. 6. 1991 byla projevena shodná vůle (státu a otce stěžovatelů) učinit sporný pozemek předmětem dalšího vydání po geometrickém zaměření a po oddělení (geometrickým plánem) zastavěné části pozemku, která se podle restitučních předpisů nevydávala. S ohledem na uvedené okolnosti lze tedy dovodit, že otec stěžovatelů byl v dobré víře, že stát jeho nárok na vydání předmětného pozemku nezpochybnil a že jej dobrovolně uskuteční.

Z hlediska skutkového zjištění je podstatné, že za tento odňatý majetek (nemovitosti) bylo otci stěžovatelů vyplaceno odškodné 35.900 Kč a oprávněnému vznikla podle ustanovení § 7 zákona č. 403/1990 Sb., o zmírnění následků některých majetkových křivd, povinnost odvést stejnou částku na účet Ministerstva pro správu národního majetku a jeho privatizaci. Odvolací soud uvedl, že od 1. 6. 1991 začal běh tříleté promlčecí doby, v rámci níž byl otec stěžovatelů oprávněn uplatnit *právo na vydání pozemku*; k uplatnění tohoto práva právními nástupci zemřelého otce stěžovatelů však došlo až 4. 5. 2004 (v rámci změny žaloby v průběhu tohoto řízení); toto uplatnění práva bylo tedy opožděné, a to po uplynutí tříleté promlčecí doby. Žalovaná pak dne 31. 10. 2007 při jednání u soudu uplatnila námitku promlčení. Podle názoru odvolacího soudu: „Uplatnění námitky promlčení by se přičilo dobrým mravům (§ 3 odst. 1 ObčZ 1964) jen v případě, kdy oprávněná osoba marné uplynutí promlčecí doby a neuplatnění svého práva včas nezavinila a uplatnění námitky promlčení osobou povinnou by bylo výrazem zneužití práva na úkor oprávněné osoby. O zneužití práva žalovanou nemůže jít, neboť jde o právo přiznané zákonem. Otec stěžovatelů měl po uzavření dohody ze dne 20. 6. 1991 dostatek času pro uplatnění práva k vydání zbývajících pozemků soudně a věk oprávněné osoby pro neuplatnění tohoto práva v rámci 3-leté promlčecí doby není dostatečnou omluvou. K promlčení nároku na vydání pozemků došlo ještě za života původního oprávněného otce stěžovatelů a žalobci si této skutečnosti museli být vědomi.“ Ústavní soud shledal, že na projednávanou věc dopadají závěry jeho nálezů, v nichž akcentoval spravedlnost a nepřipustnost formalismu v restitučních sporech (nálezy sp. zn. I. ÚS 643/04, IV. ÚS 6/95, III. ÚS 74/94 a I. ÚS 342/09). V projednávané věci přitom byla vznesena a soudy akceptována námitka promlčení ze strany státu, tj. téhož subjektu, který – byť v době předchozího totalitního režimu – masivně porušoval základní práva a svobody restitučně oprávněných. Za přílišný formalismus – a tudíž libovůli při výkladu právních norem v dané věci považuje Ústavní soud především to, že obecné soudy při zkoumání rozporu námitky promlčení s dobrými mravy nevzaly v úvahu působení dobrých mravů na celý komplex vztahu mezi stěžovatelem a státem v rámci restitučního procesu, včetně jeho kontraktační fáze a stadia po podpisu této dohody. Tento postup vedl k tomu, že řízení jako celek nebylo spravedlivé. Obecné soudy proto v daném případě pochybily, pokud princip důvěry účastníka právního vztahu nechránily dostatečně. Za dané situace dospěl Ústavní soud v uvedeném nálezu k závěru, že napadenými rozhodnutími došlo k porušení čl. 36 Listiny, čl. 6 Úmluvy a čl. 1 odst. 1 Ústavy. Proto ústavní stížnosti vyhověl a napadená rozhodnutí zrušil.

Dalším nálezem ze dne 14. 11. 2017 sp. zn. I. ÚS 3391/15 (N 209/87 SbNU 413) Ústavní soud řešil *uplatnění námitky promlčení státem* ve věci, v níž se stěžovatel v souvislosti s jeho *nezákonným trestním stíháním* domáhal proti České republice podle zákona č. 82/1998 Sb. náhrady majetkové újmy ve výši 35 364 343,70 Kč, přičemž příčinnou souvislost mezi nezákonným stíháním a vzniklou škodou spatřoval ve skutečnosti, že v důsledku stíhání stěžovatele byly zabaveny společnosti LIBRA, a. s., náboje, s nimiž nemohla společnost obchodovat, prodat je, ani hradit své závazky a byl na ni prohlášen konkurz. Domáhal se rovněž nemajetkové újmy ve výši 100 milionů Kč za psychickou

a fyzickou újmu z titulu úmrtí manželky (spáchala sebevraždu) v době projednání kauzy a za ztrátu dobré pověsti. Obvodní soud neshledal příčinnou souvislost mezi usnesením o zahájení trestního stíhání a stěžovatelem tvrzenou majetkovou škodou a ohledně nároku na nemajetkovou újmu soud shledal důvodnou námitku promlčení, kterou vznesla žalovaná Česká republika. Městský soud prvostupňové rozhodnutí potvrdil a Nejvyšší soud dovolání stěžovatele odmítl jako nepřipustné.

Podle Ústavního soudu spočívalo pochybení obecných soudů v tom, že akceptovaly námitku promlčení ze strany státu, aniž by ji posoudily optikou dobrých mravů. Dobré mravy mohou a mají napomáhat obecným soudům při hledání ústavně konformního řešení konkrétní projednávané věci. V posuzovaném případě bylo trestní stíhání stěžovatele neopodstatněné, trestní řízení bylo vedeno ve formální rovině a včetně přípravného řízení trvalo několik let. Stěžovatel byl po tuto dobu vystaven všem negativním důsledkům, jež jeho trestní stíhání a jeho pokračování v přestupkovém řízení v jeho soukromém, profesním i podnikatelském životě způsobilo. Důvod pro uplatnění nároku po uplynutí subjektivní promlčecí lhůty bylo možno spatřovat již v procesní komplikovanosti řízení, v jehož průběhu řešil nejen majetkové záležitosti, ale musel se i vypořádat s úmrtím nejbližší osoby, což se projevilo i na jeho zdravotním a duševním stavu. Ústavní soud uvedl, že dopad skutečností vyvolávajících nemateriální újmu poškozeného nekončí takřka nikdy se zákonným momentem vědomosti o škodě a o osobě za ni odpovědné, ale přetrvává přes stanovenou promlčecí dobu daleko do budoucnosti. Zákon č. 82/1998 Sb. je postaven vůči poškozenému krajně náročně, a to včetně promlčecích lhůt, jejichž (ne)přiměřenost se nachází na samé hranici ústavnosti. Poškozený tak musí být mimořádně bdělý, zatímco stát nabude vůči jedinci i ve svých vnitřních poměrech takřka extrémně brzy právní jistotu, že zaváhání poškozeného jednoduše „odklidí“ formálně správně vznesenou námitkou promlčení. Podle Ústavního soudu bylo použití korektivu dobrých mravů v případě stěžovatele zcela na místě a obecné soudy měly posoudit státem vznesenou námitku promlčení jako nemravnou. Z uvedených důvodů proto Ústavní soud napadená rozhodnutí v části, v níž byla zamítnuta žaloba o náhradu nemajetkové újmy, a to pro rozpor s čl. 36 odst. 1 a 3 Listiny, zrušil, a to i když jinak námitku stěžovatele týkající se nároku na náhradu majetkové újmy neshledal důvodnými.

V nálezu ze dne 6. 9. 2005 sp. zn. I. ÚS 643/04 (N 171/38 SbNU 367) Ústavní soud řešil rozpor námitky promlčení uplatněné v rámci rodinných vztahů s dobrými mravy, a to v poměru mezi nejbližšími příbuznými, jestliže uplatnění této námitky je výrazem zneužití práva na úkor účastníka, který marné uplynutí promlčecí doby nezavinil a vůči němuž by za takové situace zánik nároku v důsledku uplynutí promlčecí doby bylo nepřiměřeně tvrdým postihem ve srovnání s rozsahem a charakterem jím uplatňovaného práva a s důvody, pro které své právo včas neuplatnil [srov. nálezy ve věci ze dne 15. 1. 1997 sp. zn. II. ÚS 309/95 (N 6/7 SbNU 45) a rozsudek Nejvyššího soudu ve věci ze dne 22. 8. 2002 sp. zn. 25 Cdo 1839/2000]. Z hlediska rozhodných okolností Ústavní soud přihlédl k tomu, že dne 22. 12. 1999 podala stěžovatelka vůči vedlejšímu účastníkovi žalobu o zaplacení 1 802 959,30 Kč s příslušenstvím, a to jako částku, která u něj byla uložena v její prospěch (šlo o část kupní ceny utržené za prodej společných nemo-

vitostí). V průběhu řízení bylo zjištěno, že stěžovatelka, vedlejší účastník a třetí spoluvlastnice (dcera stěžovatelky) prodali společné nemovitosti, že prodávající zmocnili advokáta k přijetí celé kupní ceny na jeho účet a k výplatě jedné poloviny vedlejšímu účastníkovi (synu stěžovatelky) a druhé poloviny dceři stěžovatelky. Advokát každému z takto oprávněných příslušnou částku vyplatil, stěžovatelka tak podle dohody neobdržela nic. Dne 16. 8. 1999 vyzvala stěžovatelka vedlejšího účastníka k zaplacení žalované částky ve lhůtě 1 měsíce. Okresní soud rozsudkem ze dne 17. 5. 2001 č. j. 7 C 907/99-77, žalobě vyhověl, přičemž dospěl k závěru, že vedlejší účastník se na úkor stěžovatelky bezdůvodně obohatil. Na základě odvolání vedlejšího účastníka krajský soud rozsudek soudu I. stupně usnesením ze dne 25. 6. 2002 č. j. 18 Co 85/2002-119 zrušil. Krajský soud dospěl sice ke stejnému závěru, byť i z jiných důvodů, že vedlejšímu účastníkovi vzniklo bezdůvodné obohacení (dovodil, že vedlejší účastník obdržel šestinu z celé kupní ceny nad rámec svého podílu sice v souladu s dohodou o platebních podmínkách, ale k tomu, aby si ji ponechal, neměl pak již právní důvod), avšak přihlédl k tomu, že v průběhu odvolacího řízení vznesl vedlejší účastník námitku promlčení. Na tomto základě vrátil věc soudu I. stupně k posouzení námitky promlčení a k opětovnému rozhodnutí ve věci. Po doplnění dokazování byla žaloba napadeným rozsudkem zamítnuta, neboť vedlejší účastník si peníze ponechal, aniž k tomu měl právní důvod, jde tudíž o bezdůvodné obohacení, avšak právo na jeho vydání se i podle krajského soudu promlčelo, což okresní soud též správně vyřešil.

Ústavní soud z hlediska posouzení námitky promlčení z hlediska dobrých mravů ve smyslu § 3 odst. 1 ObčZ 1964 uvedl, že v posuzované věci se stěžovatelka, jako matka, ocitla v situaci, kdy její syn z částky ve výši 1 802 959,30 Kč, kterou nechala ze svého podílu na výnosu z prodané společné nemovitosti deponovat na jeho účet, odmítl zaplatit daň z převodu nemovitostí ve výši 150 000 Kč a rovněž odmítl výzvu k vydání matčina podílu. Daň z převodu nemovitostí jeho matka, jak vyplývá ze spisu okresního soudu, splácí na základě výkonu rozhodnutí ze svého starobního důchodu, který činí měsíčně 8 526 Kč. Za stejných podmínek, její dcera, na jejíž účet nechala matka převést stejnou částku jako svému synovi, postupovala ve vztahu k matčinu depozitu zcela jinak. Ústavní soud je toho názoru, že bylo nadměru žádoucí, aby právě v tomto konkrétním případě, kdy jde o posuzování projevu vůle a obsahu závazkového vztahu mezi matkou a synem, bylo přihlédnuto k tomu, že výkon práva nemůže být v rozporu s dobrými mravy, tak jak stanoví uvedené ustanovení občanského zákoníku. Právní stát nemůže fungovat bez předpokladu obecně vyžadované míry poctivého jednání mezi lidmi. Rodina a vztahy mezi rodiči a dětmi jsou prostředím, kde se dobré mravy, jako poctivost, čestnost, vzájemná úcta a zejména úcta k rodičům, musí nejen předpokládat, ale hlavně formovat a důsledně vyžadovat. Ústavní soud je přesvědčen, že právě v rodině, jako základu společnosti, se musí dobré mravy kultivovat a orgány veřejné moci, soudy zvláště, k tomu musí svými rozhodnutími přispívat. Obecné soudy tím, že v projednávaném případě přistupily a vzaly při svém rozhodování v úvahu nemravnou námitku promlčení, vznesenou vedlejším účastníkem (synem stěžovatelky), aprobovaly jednání, které je *contra bonos mores*. V důsledku tohoto postupu nebylo řízení před obecnými soudy, jako celek, spra-

vedlivé. Spravedlnost musí být přítomna vždy v procesu, kterým soudce interpretuje a aplikuje právo, jako hodnotový činitel. Spravedlnost je hodnotovým principem, který je společný všem demokratickým právním řádům. Zásada souladu práv, resp. jejich výkonu s dobrými mravy představuje významný princip, který v odůvodněných případech dovoluje zmírňovat tvrdost zákona a dává soudci prostor pro uplatnění pravidel slušnosti (ekvity). Pojem „dobré mravy“ nelze vykládat pouze jako soubor mravních pravidel užívaných jako korektiv či doplňující obsahový faktor výkonu subjektivních práv a povinností, ale jako příkaz soudci rozhodovat v souladu s ekvitou (*haec aequitas suggerit*), což ve svých důsledcích znamená nastoupení cesty nalézání spravedlnosti.

Příkladem rozhodování Ústavního soudu o uplatnění *námítky promlčení v rozporu s dobrými mravy*, kdy šlo o zneužití práva na úkor účastníka, jenž marné uplynutí promlčecí lhůty nezavinil, je její vznesení *advokátem proti klientovi, kterého předtím při zastoupení poškodil*, je náleze ze dne 21. 6. 2011 sp. zn. I. ÚS 548/11 (N 119/61 SbNU 729), podle něhož paušální vyloučení možnosti posuzování zásadního právního významu podle § 237 odst. 1 písm. c) zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „OSŘ“) u otázky, zda námitka promlčení byla v rozporu s dobrými mravy, představuje porušení práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Dle téhož ustanovení jsou soudy povinny svá rozhodnutí řádně odůvodnit a adekvátně se vyjádřit k jednotlivým námitkám a důkazním návrhům účastníků řízení.

V této věci byla napadeným rozhodnutím okresního soudu mj. zamítnuta žaloba stěžovatele. Krajský soud posléze toto rozhodnutí svým rozsudkem potvrdil a Nejvyšší soud dovolání odmítl jako nepřipustné. V řízení před obecnými soudy se přitom stěžovatel po žalovaném (advokátovi) domáhal náhrady škody, která mu měla vzniknout v důsledku toho, že žalovaný v důsledku nesvědomitého výkonu advokacie nepodal za stěžovatele příslušné odvolání v řízení o žalobě o náhradu škody na zdraví způsobené nemocí z povolání. Podle stěžovatele obecné soudy pochybily zejména v tom, že nesprávně posoudily námitku promlčení nároku vznesenou žalovaným tím, že jí vyhověly. Stěžovatel tvrdil, že poté, co byl doručován příslušný rozsudek, odůvodňoval žalovaný stěžovateli smyšlenými důvody, proč soud rozsudek nevyhotovil či nedoručil a klamavým informováním zastíral skutečný stav věci, tj. že řízení je pravomocně ukončeno, protože žalovanému byl předmětný rozsudek doručen (nevyzvedl si jej však). Žalovaný byl dle stěžovatele zcela nečinný, ačkoliv jako profesionál musel vědět o možnosti požádat soud o prominutí zmeškané lhůty, případně požádat o sdělení, v jakém stavu se řízení nalézá, resp. proč nedošlo k vyhotovení rozsudku. Přesto nekonal, naopak úmyslně zastíral své pochybení. Nejvyšší soud přitom námitku stěžovatele, že jednání žalovaného nebylo v souladu s dobrými mravy, neuznal za zásadně právně významnou.

Ústavní soud v tomto nálezu uvedl, že není příslušný k tomu, aby, jak požadoval stěžovatel, nahradil vlastním věcným posouzením, zda námitka promlčení uplatněná žalovaným je v rozporu s dobrými mravy. V souladu se svým usnesením sp. zn. III. ÚS 151/08 tak konstatoval, že posouzení jednání jako odporujícího dobrým mravům přísluší výhradně obecným soudům (s ohledem na relativní neurčitost pojmu „dobré mravy“ je zde soudům dána možnost uvážení); ústavněprávní přezkum není vyloučen, avšak je

omezen na to, zda rozhodnutí nevybočilo z ústavních mezí (zda jde o uvážení zákonem povolené, učiněné orgánem veřejné moci k tomu zmocněným a zda netrpí prvky svévole). Ústavnímu soudu tak coby orgánu ochrany ústavnosti přísluší v daném směru korigovat pouze evidentní excesy. Nyní posuzovaná věc však dosáhla jiné ústavně právní roviny než v podobě stěžovatelem žádaného věcného přehodnocení otázky souladu námitky promlčení s dobrými mravy, neboť z ústavněprávního hlediska bylo podstatné, že žádný z obecných soudů na citovanou výhradu stěžovatele o rozporu námitky promlčení žalovaného s dobrými mravy nereagoval, ať již tím, že by odůvodnil svůj případný závěr o souladu námitky promlčení s dobrými mravy, či tím, že by stěžovatele vyzval k doplnění důkazů k prokázání jeho tvrzení. Tím tyto soudy zatížily svá rozhodnutí nepřezkoumatelností, která má ve smyslu konstantní judikatury Ústavního soudu za následek porušení práva na spravedlivý proces. Konkrétně lze v souvislosti s tím konstatovat, že stěžovatel mohl v řízení před obecnými soudy výhradu rozporu námitky promlčení s dobrými mravy uvést přesněji, avšak to nic nemění na tom, že určitým způsobem vznesena byla (v nalézacím i odvolacím řízení) a obecné soudy se tak k ní měly vyjádřit. Ústavní soud dále uvedl, že pokud dovolací soud dospěje k závěru, že napadené rozhodnutí odvolacího soudu nemá po právní stránce zásadní význam, má povinnost svůj závěr ústavně konformně odůvodnit. Nejvyšší soud však v napadeném usnesení pouze paušálně vyloučil možnost posuzování zásadního právního významu u otázky, zda námitka promlčení byla v rozporu s dobrými mravy. To proto, že každý případ je jedinečný a zobecnění je tak nemožné. Takové odůvodnění závěru o nepřípustnosti dovolání stěžovatele však Ústavní soud v této věci za ústavně konformní nepovažuje. Lze si představit případy, kdy bude zobecnění možné i tehdy, pokud bude dovolatel tvrdit, že námitka promlčení byla uplatněna v rozporu s dobrými mravy. Sem mohou patřit i případy, kdy advokát účastníka řízení hrubou nedbalostí či následným zatajováním významných skutečností způsobil svému klientu ztrátu procesu a posléze, ve sporu o náhradu škody, uplatní proti bývalému klientu námitku promlčení. Ostatně i usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 7. 2010 sp. zn. 25 Cdo 235/2007, které Nejvyšší soud v napadeném usnesení citoval, nesvědčí pro paušální vyloučení výhrady rozporu námitky promlčení s dobrými mravy z přezkumu případné existence otázky zásadního právního významu. Jelikož obecné soudy shora popsaným způsobem porušily základní právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny, přistoupil Ústavní soud k jejich zrušení.

II. K posuzování nájemného s přihlédnutím k dobrým mravům

Další skupinou rozhodnutí, ve kterých se Ústavní soud zabýval dobrými mravy, jsou nálezy pojednávající o uplatnění korektivu dobrých mravů u *problematiky související s nájmem*.

Především jde o zamítavý nález ze dne 8. 9. 2011 sp. zn. III. ÚS 678/11 (N 155/62 SbNU 355), v němž Ústavní soud posuzoval *výpověď z nájmu bytu pro neplacení nájemného a rozpor s dobrými mravy*, přičemž zdůraznil, že korektiv dobrých mravů při posuzování výpovědi z nájmu bytu leží nikoliv v rovině přímého „práva“ nájemce, nýbrž ve

smyslu odepření práva pronajímatele, aby k jeho výpovědi, dané v souladu se zákonem, bylo přivoleno. Napadeným rozsudkem zamítl Nejvyšší soud stěžovatelovo dovolání proti rozsudku městského soudu, jímž bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, přivolující k výpovědi stěžovatele z nájmu bytu pro neplacení nájemného. Podle stěžovatele byla podaná výpověď v rozporu s dobrými mravy, neboť nájemné neplatil z objektivních důvodů – své hospitalizace na psychiatrické klinice. Podle stěžovatele obecné soudy k vznesené námitce rozporu s dobrými mravy při rozhodování o výpovědi z nájmu bytu nepřihlédly, čímž zatížily své rozhodnutí vadou, jež měla za následek porušení jeho práva na spravedlivý proces. Ústavní soud prověřil námitku nezohlednění stěžovatelovy hospitalizace v psychiatrické léčebně coby skutečnosti zakládající rozpor s dobrými mravy a zjistil, že na svou hospitalizaci stěžovatel poukázal ve svém vyjádření k odvolání žalobců, kde také dále uvedl, že poté, co se z předmětného bytu odstěhovala jeho dcera, která se jinak po dobu jeho zdravotní nezpůsobilosti starala o veškeré finanční záležitosti spojené s bydlením, došlo k tomu, že některé platby nájemného uhrazoval se zpožděním, neboť byl v té době značně závislý na psychiatrických léčích a platby nájemného nebyly realizovány. Jako relevantní okolnost pro posouzení jednání žalobců pro rozpor s dobrými mravy však stěžovatel ve svém vyjádření uvedl nikoli svou hospitalizaci, ale skutečnost, že platby nájemného pozdržel s ohledem na zápočet nájemného ve vztahu k nákladům, které vynaložil na opravy závad v bytě. Zástupce stěžovatele však v řízení před odvolacím soudem žádný návrh (tedy ani důkaz lékařskou zprávou o hospitalizaci stěžovatele) nepodal; stejně tak v podaném dovolání svou hospitalizaci v psychiatrické klinice stěžovatel vůbec nevedl. Protože tedy stěžovatel v dovolání námitku rozporu podané výpovědi s dobrými mravy vůbec nevedl, a dovolací soud se jí tedy nemohl zabývat, ani blíže nepodložil svá tvrzení o hospitalizaci v odvolacím řízení, nebylo podle Ústavního soudu v řízení před obecnými soudy vůbec možno k aplikaci korektivu dobrých mravů přistoupit. Ústavní soud neshledal, že by došlo k porušení stěžovatelova práva na spravedlivý proces ve smyslu článku 36 odst. 1 Listiny, a proto jeho ústavní stížnost zamítl.

K tomuto nálezu bylo uplatněno *odlišné stanovisko* k výroku i odůvodnění s tím, že stěžovatel je osobou trpící závažnou psychickou chorobou, s níž se opakovaně léčil v psychiatrické léčebně. Doba zhruba čtyř měsíců, v níž nájemné neplatil, se z převážné části vztahuje právě k době jeho hospitalizace, tedy k době, kdy i zdánlivě jednoduché úkony, jako je možnost disponování s penězi nebo realizace peněžních převodů, je značně ztížená, ne-li nemožná. Jestliže za takové situace, která byla vlastníkům nájemního domu známa, přikročili pronajímatelé k podání návrhu na přivolání soudu k výpovědi, je zcela namístě posoudit toto jednání pronajímatelů jako výkon práv v rozporu s dobrými mravy ve smyslu § 3 odst. 1 ObčZ 1964. Tak ostatně tuto skutečnost posoudil správně též prvoinstanční soud. Lze poukázat i na tu notoricky známou skutečnost, že osoby psychicky nemocné často nechťejí na existenci své choroby výslovně upozorňovat, aby se nevystavovaly zvláštní pozornosti a difamujícím projevům svého okolí; některé osoby si ani nejsou své choroby vědomy. Tím lze např. vysvětlit skutečnost, že stěžovatel volil zpočátku jiný způsob své obrany proti podané žalobě (námitku slevy z nájemného a za-

počtení vynaložených nákladů na opravy). Vadný způsob právní argumentace nelze takovým osobám klást k tíži, jak to učinil odvolací a dovolací soud. Odvolací a dovolací soud se také nedostatečně vypořádaly s námitkou, že dlužné nájemné bylo (byť se zpožděním) vyrovnáno (srov. i rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 21. 4. 1998 sp. zn. 26 Cdo 471/98, Právní rozhledy č. 8/1998).

V návaznosti na předchozí výklad týkající se vznesení námítky promlčení státem se Ústavní soud zabýval *náhradou škody vzniklé v důsledku protiústavní regulace nájemného* ve vyhovujícím nálezu ze dne 25. 10. 2016 sp. zn. II. ÚS 2062/14 (N 198/83 SbNU 185). V této věci se žalobou podanou k obvodnímu soudu domáhali, aby jim vedlejší účastnice zaplatila částku 12 183 276,64 Kč z titulu náhrady škody jim vzniklé v důsledku protiústavní regulace nájemného. Jejich žaloba však byla zamítnuta v důsledku vedlejší účastnicí uplatněné (a posléze obecnými soudy všech tří stupňů akceptované) námítky promlčení. Stěžovatelé navíc upozornili, že ačkoliv tato řízení byla zahájena až po vydání nálezu Ústavního soudu ze dne 6. 4. 2006 sp. zn. I. ÚS 489/05 (N 80/41 SbNU 59), nebyli stěžovatelé v duchu tohoto rozhodnutí poučeni o možnosti změny petitu, resp. o možnostech dalšího postupu při uplatňování svých práv. Ústavní soud konstatoval, že stát na jedné straně po několik let toleroval vznik situace, v níž docházelo k rozsáhlému porušování základních práv, spočívající v protiústavní regulaci nájemného, a na straně druhé následně těmto právům prostřednictvím soudů neposkytoval adekvátní ochranu. V důsledku dlouhodobých rozporů v judikatuře soudů v těchto věcech bylo navíc zcela nejisté, zda podaná žaloba bude úspěšná či nikoliv, což lze vnímat jako selhání státu. V takovém případě však břemeno tohoto selhání musí nést právě stát a nikoliv jednotlivec, který svá práva hájil s dostatečnou péčí, jak tomu bylo i v případě stěžovatelů. Navzdory právě řečenému však výkonná moc prostřednictvím vedlejší účastnice celý proces završila vznesením námítky promlčení, kterou obecné soudy akceptovaly, ačkoliv kumulace shora uvedených okolností svědčila naopak pro konstatování rozporu vznesené námítky s dobrými mravy. Napadenými rozhodnutími obecných soudů proto došlo k porušení základního práva stěžovatelů na spravedlivý proces (čl. 36 odst. 1 Listiny) a práva vlastnit majetek (čl. 11 odst. 1 Listiny). Ústavní stížnosti proto vyhověl a napadená rozhodnutí zrušil.

V nálezu ze dne 26. 1. 2021 sp. zn. IV. ÚS 2103/20 (N 18/104 SbNU 170) řešil *absolutní neplatnost ujednání o nájmu na dobu určitou pro rozpor s dobrými mravy*. Stěžovatel, který v ústavní stížnosti zejména namítal, že soudy porušily jeho právo na soudní ochranu, když odmítly uplatnit tzv. korektiv dobrých mravů, jako nájemce žije nepřetržitě v bytovém domě od roku 1976. Dříve obýval byt s větší výměrou s nájmem na dobu neurčitou, v květnu roku 2014 se v souvislosti s výzvou vlastníka domu, aby větší byt uvolnil za účelem výměny oken, přestěhoval do bytu menšího. Nová smlouva o nájmu byla stěžovateli vhozena do schránky v říjnu 2014, stěžovatel ji akceptoval svým podpisem až v červenci 2015, kdy byl k podpisu nájemní smlouvy vyzván při jednání na úřadu práce v souvislosti s upozorněním úřednice, že bez platné nájemní smlouvy nemůže obdržet příspěvek na bydlení (kdy mu navíc hrozilo, že bude muset tento již vyplacený příspěvek za uplynulé období vrátit). K poskytnutí fotokopie nájemní smlouvy vedlejší-

mu účastníkovi došlo úřadem práce (bez souhlasu stěžovatele). Úřednice navíc dopsala do textu nájemní smlouvy poznámku „na neurčito“. Ve skutečnosti byla však smlouva uzavřena na dobu jednoho roku s tím, že je sjednáno automatické prodloužení nájmu, ledaže smluvní strana sdělí druhé smluvní straně do 31. 1. příslušného kalendářního roku, že na dalším pokračování nájmu bytu nemá zájem. Pronajímatel pak dopisem ze dne 12. 6. 2017 stěžovateli sdělil, že na dalším prodloužení nájmu nemá zájem a vyzval ho k vyklizení bytu. Stěžovatel s tím nesouhlasil a pronajímatel podal žalobu na vyklizení bytu. Obecné soudy shodně dospěly k závěru, že stěžovatel obývá byt neoprávněně, neboť nájemní vztah na základě nájemní smlouvy skončil dne 31. 3. 2018. Na platnosti uzavřené nájemní smlouvy pak podle nich nic nemění ani věk či zdravotní stav stěžovatele a jeho manželky či citový vztah k domu, ve kterém prožil větší část života a v klidu by v něm chtěl dožít. Podle Ústavního soudu vedlejší účastník jako vlastník několika nájemních domů, který je znalý poměrů v oblasti realit, zneužil toho, že stěžovatel s ohledem na svůj vysoký věk a nepříznivý zdravotní stav je slabší smluvní stranou. Vedlejší účastník stěžovatele předtím, než mu byla předložena nová nájemní smlouva, přestěhoval do menšího bytu, obsah nájemní smlouvy mu nevysvětlil, přestože věděl, že jde o seniora v pokročilém věku se závažnými zdravotními problémy včetně psychických. Navíc nájemní smlouvu vhodil stěžovateli do poštovní schránky až pět měsíců poté, co se stěžovatel do menšího bytu přestěhoval. Využil přitom i toho, že stěžovatel ji podepsal až s delším časovým odstupem a z jeho hlediska pouze pro zachování nároku na příspěvek na bydlení. Proto Ústavní soud konstatoval, že se zřetelem k výše popsanému jednání vedlejšího účastníka, které odporuje dobrým mrávům, jakož i s přihlédnutím k 580 odst. 1 a § 588 věty první ObčZ je nutno ujednání obsažené v předmětné nájemní smlouvě o tom, že se nájem sjednává na dobu určitou, považovat pro rozpor s dobrými mravy za absolutně neplatné, s tím, že se zde v důsledku této absolutní neplatnosti tohoto ujednání uplatní § 2204 odst. 1 ObčZ, podle kterého, neujednají-li strany dobu trvání nebo den skončení nájmu, platí, že jde o nájem na dobu neurčitou. Vadnou interpretací a aplikací podústavního práva o dobrých mravech, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti a vykazuje známky libovůle, tak porušily základní práva stěžovatele podle čl. 2 odst. 3 a čl. 36 odst. 1 Listiny. Z uvedených důvodů napadená rozhodnutí zrušil.

III. Další případy uplatnění korektivu dobrých mravů v soukromém právu

V nálezu ze dne 7. 3. 2012 sp. zn. I. ÚS 1826/11 (N 47/64 SbNU 581) Ústavní soud poskytl *ochranu vlastnickému právu bývalé manželky*. V této věci stěžovatelka uzavřela společně se svým tehdejším manželem na straně jedné a s bankou (vedleším účastníkem řízení před Ústavním soudem) na straně druhé smlouvu o úvěru ve výši 1 980 000 Kč, přičemž podmínkou čerpání byl zápis zástavního práva k zajištění pohledávky vedlejšího účastníka k nemovitosti stěžovatelčina tehdejšího manžela do katastru nemovitostí a neexistence dalších zástavních práv k předmětné nemovitosti. Stěžovatelčin tehdejší manžel předložil bance padělaný výpis z katastru nemovitostí, na jehož základě byla částka úvěru uvolněna. Následně byl stěžovatelčin manžel shledán vinným trestným či-

nem úvěrového podvodu a padělání a pozměňování veřejné listiny, za což byl odsouzen mj. k náhradě škody ve výši 1 900 053,25 Kč poškozené bance. Pro nesplácení úvěru se banka domáhala po stěžovatelce zaplacení částky 2 794 353,15 Kč s příslušenstvím žalobou. Okresní soud žalobu zamítl, neboť podle jeho názoru byla úvěrová smlouva vůči stěžovatelce relativně neplatná a stěžovatelka se této neplatnosti dovolala, když doložila, že o manželově podvodu nevěděla a úvěrovou smlouvu podepsala zejména proto, aby dosáhla smírného rozvodu v té době již rozvráceného manželství. Krajský soud rozhodnutí okresního soudu změnil tak, že stěžovatelce uložil povinnost zaplatit vedlejšímu účastníku žalovanou částku, z toho sumu 1 900 053,25 Kč společně a nerozdílně s bývalým manželem. Nejvyšší soud napadeným rozsudkem zamítl stěžovatelčino dovolání s odůvodněním, že naplnění trestněprávní skutkové podstaty úvěrového podvodu a padělání a pozměňování veřejné listiny se v soukromoprávní rovině projevuje možnou existencí omylu způsobujícího relativní neplatnost právního úkonu, již se však může dovolat jen druhá smluvní strana, tj. v daném případě banka (vedlejší účastník), nikoliv stěžovatelka. Podle stěžovatelky se krajský a Nejvyšší soud nezabývaly rozporem postupu banky, která podvodně získanou částku vymáhala po stěžovatelce (jež navíc z úvěru žádné prostředky nečerpala), s dobrými mravy.

Ústavní soud v uvedeném nálezu dospěl k závěru, že Nejvyšší soud nevzal při posuzování věci v úvahu stěžovatelkou tvrzené specifické okolnosti případu uzavření úvěrové smlouvy a následného čerpání úvěru, neboť sice správně konstatoval, že jak stěžovatelka, tak banka byly uvedeny v omyl, ovšem možnost dovolávat se neplatnosti právního úkonu učiněného v omylu přiznal pouze bance. V dané věci Ústavní soud shledal pochybení obecných soudů, jež nerozpoznaly existenci základního vlastnického práva stěžovatelky a neposkytly mu ochranu, navíc v situaci, kdy k porušení jejího vlastnického práva zjevně došlo nerespektováním výše uvedeného imperativu dobrých mravů. Ústavní soud proto zrušil napadený rozsudek Nejvyššího soudu, přičemž z důvodu minimalizace zásahů do činnosti obecných soudů v části směřující proti rozsudku krajského soudu ústavní stížnost odmítl pro nepřípustnost.

V nálezu ze dne 3. 11. 2020 sp. zn. IV. ÚS 702/20 (N 205/103 SbNU 57) řešil Ústavní soud použití korektivu dobrých mravů při uplatnění práv ze smlouvy o úvěru věřitelkou vůči solidárním dlužníkům. S ohledem na okolnosti případu uzavřel, že uplatnění korektivu dobrých mravů jako krajního prostředku korekce zásady autonomie vůle připadá v úvahu i v situacích, kdy se výkon práva projevuje nepřipustně v postavení některého ze subjektů závazkového vztahu navenek. Proto jsou obecné soudy povinny zohlednit, zda věřitelka dostatečně prověřila a posoudila schopnost stěžovatelů splnit v budoucnu jejich závazek, byť takovou povinnost ze zákona v době uzavření smlouvy neměla, zvláště když věřitelka prověření úvěruschopnosti stěžovatelů provedla nedostatečně a v důsledku toho uzavřela úvěrovou smlouvu i se stěžovateli, kteří pro svoje majetkové poměry zjevně nebyli schopni závazek splnit; navíc při podpisu smlouvy je manžel stěžovatelky ujistil, že jsou „pouze doložci platu“, přičemž přítomní zaměstnanci věřitelky na to nijak nereagovali. Nezabývaly-li se dále obecné soudy při posuzování podmínek uplatnění korektivu dobrých mravů tím, zda výkon práva věřitelky, který je jinak po

právu, nevede pro majetkové a sociální poměry stěžovatelů a pro možnost uspokojení tohoto nároku jiným způsobem k nepřijatelným důsledkům v postavení stěžovatelů, byť mohou mít původ i v poměrech mezi spoludlužníky navzájem (stěžovatelka je po operaci mozkového nádoru, pobírá invalidní důchod, její manžel ji a stěžovatele uvedl v omyl, zneužil jejich důvěry, do předmětného závazkového vztahu je vtáhl a následně rodinu bez dalšího opustil) nepřiměřeně zúžily výklad korektivu dobrých mravů, dopustily se interpretační libovůle a rovněž nedostály povinností plynoucím z poskytování právní ochrany a vedení řádného řízení, jak jim to ukládají ústavní kautely hlavy páte Listiny. Tím obecné soudy porušily právo stěžovatelů na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny. Obecné soudy jsou totiž povinny přezkoumat obsah smluvního závazkového vztahu, zatěžuje-li neobvykle jednu ze smluvních stran, resp. některé z více spoludlužníků, a je výsledkem strukturální nerovnosti ve vyjednávací síle. Korektiv dobrých mravů tak nenajde své uplatnění pouze tehdy, kdy je v rozporu s dobrými mravy jednání věřitelky, ale také tehdy, jsou-li u stěžovatelů takové okolnosti, za kterých lze výkon práva věřitelky považovat za nemravný.

K odůvodnění tohoto nálezu bylo uplatněno *odlišné stanovisko*, jehož autor se neztotožnil s tím, jakým způsobem je v jeho odůvodnění zdůrazněn význam vzájemných vztahů mezi solidárními dlužníky z úvěrové smlouvy a jaké závěry jsou z toho nad rámec možností věřitelky (banky) činěny, zejména mělo-li by se to stát měřítkem pro vymáhání plnění závazku z úvěrových (spotřebitelských) smluv v obdobných případech v budoucnosti. Po věřiteli nelze za obvyklých okolností požadovat, aby prověřoval poměry solidárních dlužníků, zejména – jako v posuzované věci – též z hlediska jejich vzájemných mezilidských vztahů, či jak to uvádí bod 32 – „*byť mohou mít původ v poměrech mezi spoludlužníky navzájem*“. Jeho povinností a věcí náležitě obezřetnosti je, aby zkoumal jejich majetkové a sociální poměry a možnosti, jak dostát závazkům, které na sebe uzavřením smlouvy berou. I kdyby věřitel v posuzované věci věděl, jakým způsobem se jeden z dlužníků (manžel) choval a chová vůči ostatním, nemuselo by to být důvodem pro neuzavření smlouvy. Úkolem věřitele není výchova dlužníků, aby se k sobě chovali vhodným způsobem, nýbrž aby si ověřil jejich schopnost splácet. To se v tomto případě nestalo.

V nálezech ze dne 14. 11. 2024 sp. zn. I. ÚS 1479/23 a ze dne 4. 12. 2024 sp. zn. II. ÚS 618/23 Ústavní soud řešil *uplatnění korektivu dobrých mravů v soukromém právu v návaznosti na probíhající trestní řízení*. V této věci se vedlejší účastnice, obchodní společnost, účastnila veřejné zakázky vypsane nemocnicí – stěžovatelkou. Stěžovatelka s vedlejší účastnicí jako vybranou uchazečkou uzavřely v roce 2011 kupní smlouvu v hodnotě cca 130 milionů Kč. Později se daná veřejná zakázka stala předmětem trestních řízení vedených mimo jiné proti vedlejší účastnici i jejímu jednatele. Proto poskytovatel dotace pozastavil vyplacení její části ve výši více než 71 milionů Kč a stěžovatelka část kupní ceny v téže výši vedlejší účastnici včas neuhradila. V roce 2019 soudy zprostily jednatele obžaloby, vedlejší účastnici však v roce 2020 uznaly vinnou z trestného činu podplácení v souvislosti s předmětnou veřejnou zakázkou. Po vyplacení části dotace v roce 2020 jejím poskytovatelem stěžovatelka vedlejší účastnici uhradila zbylou část

kupní ceny, avšak bez sjednaných úroků z prodlení. Mezitím se vedlejší účastnice po stěžovatelce v roce 2013 domáhala zaplacení části kupní ceny s příslušenstvím. Soudy uložily stěžovatelce zaplatit vedlejší účastnici úrok z prodlení s povinností uhradit 66 000 000 Kč jako část kupní ceny. V části týkající se zaplacení kupní ceny řízení zastavily. Rozhodnutí v tomto řízení se týkají řízení o ústavní stížnosti stěžovatelky vedeného pod sp. zn. II. ÚS 618/23. V roce 2016 se vedlejší účastnice další žalobou domáhala po stěžovatelce zaplacení více než 5,5 milionů Kč s příslušenstvím jako zbylé části kupní ceny. Okresní soud po zastavení řízení v části týkající se zaplacení kupní ceny (po jejím uhrazení stěžovatelkou v roce 2020) uložil napadeným rozsudkem stěžovatelce zaplatit vedlejší účastnici 1,5 milionu Kč jako smluvní úrok z prodlení. Krajský soud napadeným rozsudkem jeho rozhodnutí potvrdil a Nejvyšší soud dovolání stěžovatelky odmítl částečně jako nepřípustné a částečně pro vady. Soudy dospěly k závěru, že výsledek trestního řízení bez dalšího není rozhodný pro posouzení oprávněnosti nároku vedlejší účastnice z hlediska dobrých mravů, neboť se netýká obsahu ani účelu smlouvy. Stěžovatelka v ústavní stížnosti namítala, že v její věci existuje souhrn okolností, které vylučují oprávněnost nároku vedlejší účastnice na zaplacení úroků z prodlení se zaplacením kupní ceny. Vedlejší účastnice získala zakázku vedoucí k uzavření kupní smlouvy trestným činem, o čemž existuje pravomocný rozsudek trestního soudu. Soudy tuto skutečnost odmítly zohlednit. Po částečném zastavení řízení po zaplacení kupní ceny stěžovatelkou ve věci šlo již jen o úroky z prodlení.

Ústavní soud v obou nálezech především zdůraznil, že obecné soudy se soustředily na výklad § 39 ObčZ 1964 o neplatnosti smlouvy pro rozpor s dobrými mravy. Jejich povinností však nebylo jen hodnotit smlouvu či její obsah (jde-li o ujednání o úrocích z prodlení), nýbrž měly zaměřit svoji pozornost ke korektivu dobrých mravů podle § 3 odst. 1 téhož zákona, jímž bylo možné v nynější věci korigovat oprávněnost nároku vedlejší účastnice na zaplacení úroků z prodlení či moderovat jeho výši. Byť pravdivý a silný byl argument krajského soudu, že zaplacení kupní ceny nebylo podle smlouvy vázáno na vyplacení dotace, a ani proto nemohlo být prodlení stěžovatelky z hlediska dobrých mravů oprávněné, nešlo o okolnost jedinou či rozhodující. Existovaly další dílčí okolnosti, s nimiž bylo třeba se vypořádat a které bylo třeba pro konečné, spravedlivé vyřešení věci vzájemně zvážit. Pokud měly soudy za to, že některé okolnosti pro uplatnění korektivu dobrých mravů rozhodně nebyly, měly pro to přednést obhajitelné zdůvodnění. To však napadená rozhodnutí postrádala. Obecné soudy nezohlednily, že korupční jednání odporuje dobrým mravům a důsledky nemusí zahrnovat jen jednání odpovídající skutkové podstatě trestného činu, za nějž byla vedlejší účastnice odsouzena. Nezohlednily, že korupčnímu jednání je třeba předcházet a zmírňovat jeho negativní následky, tím spíše, týká-li se veřejných prostředků. Nevypořádaly se s okolnostmi, za kterých se stěžovatelka ocitla v prodlení s povinností uhradit kupní cenu, z něhož vedlejší účastnice dovozovala oprávněnost svého nároku na zaplacení úroků z prodlení. Dále se soudy nevypořádaly s tím, kdo z celého souboru souvisejících ekonomických transakcí má vůči komu majetkový prospěch, ani nezhodnotily, zda výsledný stav transakcí nebyl vůči okolnostem věci amorální. Zejména, zda někdo neměl z celé situace neoprávně-

ný prospěch, a naopak stěžovatelka nevyšla z celé situace se ztrátou i přes indicie, že neudělala „nic špatného“. Soudy nevycházely z rozhodnutí trestních soudů o spáchání trestného činu vedlejší účastníci, kterými jsou v rozsahu výroku o vině vázání, stejně jako z rozhodnutí správních orgánů a správních soudů o okolnostech pozastavení výplaty dotace stěžovatelce. Proto bude mimo jiné třeba pro úplné zhodnocení kontextu věci zjistit, zda a jakou částku stěžovatelka nakonec obdržela jako dotaci či na úrocích z prodlení od poskytovatele dotace. Napadená rozhodnutí se proto musí vypořádat také mimo jiné se závěry správních soudů ve věci vyplacení dotace (rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 8. 9. 2021 č. j. 8 Af 6/2020-86, rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 18. 12. 2023 č. j. 5 Afs 322/2021-55 a další související či navazující rozhodnutí správních orgánů, případně správních soudů). Tyto úvahy by měly obecné soudy zahrnout například do hodnocení možnosti moderovat nárok vedlejší účastnice na zaplacení úroků z prodlení, aby bylo možné výsledek řízení s ohledem na okolnosti věci považovat za spravedlivý.

Ústavní soud uzavřel, že soudy nevzaly v úvahu všechny podstatné okolnosti posuzované věci a proto ústavně konformním způsobem nevyhodnotily uplatnění korektivu dobrých mravů. Vadnou interpretací a aplikací podústavního práva v extrémním rozporu s principy spravedlnosti a známkami libovůle porušily základní právo stěžovatelky na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní stížnosti proto vyhověl a napadená rozhodnutí zrušil. Soudy se proto v dalším řízení musí náležitě vypořádat se všemi uvedenými aspekty zejména z hlediska spravedlnosti rozhodnutí v návaznosti na zásadu, že výkon práv a povinností vyplývajících z občanskoprávních vztahů nesmí být v rozporu s dobrými mravy.

Proti výroku i odůvodnění prvního z uvedených nálezů (druhý nález byl přijat v senátu všemi hlasy) bylo uplatněno *odlišné stanovisko* s tím, že ústavní stížnost měla být odmítnuta, popř. zamítnuta, neboť zásah Ústavního soudu opírající se o tak abstraktní principy, jako je spravedlnost nebo dobré mravy, má přicházet do úvahy toliko ve výjimečných případech. Jinak je oslabována jak právní jistota (jako princip právního státu, čl. 1 odst. 1 Ústavy), tak dělba moci (čl. 2 odst. 1 Ústavy), a Ústavní soud se pasuje do role superrevizní instance, kterou ale jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) není. Ani nález netvrdí, že kupní smlouva je neplatná pro rozpor s dobrými mravy. Podle nálezu však nelze od stěžovatelky, která zastavila platby z důvodu pozastavení dotace kvůli probíhajícímu trestnímu řízení s vedlejší účastnicí, spravedlivě požadovat úroky z prodlení, ale měl být aplikován § 3 odst. 1 starého občanského zákoníku. Autor odlišného stanoviska dále uvádí, že si není jistý, jak by rozhodoval na místě nalézacího nebo odvolacího soudu, má ale za to, že obecné soudy se těmito okolnostmi i korektivem dobrých mravů dostatečně zabývaly a vysvětlily, proč sám fakt, že uzavření kupní smlouvy provázel trestný čin (v době rozhodování prvních dvou instancí navíc jen pravděpodobně), nepůsobí neplatnost soukromoprávního jednání, je-li cena uvedená v kupní smlouvě obvyklou cenou. Obě řešení (jak soulad s dobrými mravy, tak rozpor s nimi) jsou podle jeho názoru ústavně přijatelná, jsou-li patřičně odůvodněna, čemuž obecné soudy ve zde posuzovaném případě dostály a všechny tři se na řešení shodly. Nejvyšší

soud v napadeném rozhodnutí s odkazy na svoji judikaturu vysvětlil, že „porušení pravidel chování ukládaných předpisy veřejného práva způsobuje následky předvídané ve zmíněných veřejnoprávních předpisech a porušitel je povinen strpět sankce jimi upravené, toto porušení však není důvodem neplatnosti souvisejících právních úkonů učiněných podle práva soukromého“. Tento právní princip, dnes vtělený do § 1 odst. 1 ObčZ („Uplatňování soukromého práva je nezávislé na uplatňování práva veřejného.“), považuje za důležitý.

V nálezu ze dne 11. 5. 2021 sp. zn. IV. ÚS 3542/20 (N 94/106 SbNU 49) Ústavní soud vyslovil, že základní práva a svobody, jako je i právo na ochranu majetku podle čl. 11 Listiny, působí i v horizontálních vztazích (mezi soukromými osobami) tak, že prozařují normami podústavního práva. Zvláště při aplikaci korektivu dobrých mravů a funkčně obdobných ustanovení je třeba toto působení zohledňovat [srov. nález ze dne 26. 1. 2021 sp. zn. IV. ÚS 2103/20 (N 18/104 SbNU 170)]. Přitom není vyloučeno, že i výkon práva, který odpovídá zákonu, může být shledán v rozporu s dobrými mravy, a že mu proto bude soudem odeprána právní ochrana, a to zejména tehdy, je-li zřejmé, že výkon práva vede k nepřijatelným důsledkům projevujícím se jak mezi účastníky, tak na postavení některého z nich navenek. V této věci stěžovatelka jako kupující uzavřela dne 31. 5. 2006 s vlastníci bytové jednotky kupní smlouvu, jejímž předmětem byl převod vlastnického práva na stěžovatelku. V rozhodné době probíhala na majetek prodávající exekuce a mohla tak přijít o bydlení. Za této situace nabídla stěžovatelka prodávající pomoc spočívající v tom, že od ní bytovou jednotku odkoupí za cenu určenou znaleckým posudkem vypracovaným v probíhajícím exekučním řízení s tím, že kupní cena bude uhrazena přímo na účet soudního exekutora za účelem vyplacení exekuce a současně stěžovatelka nechá prodávající nadále bydlet v bytě za běžné nájemné. V návaznosti na kupní smlouvu byla dne 15. 6. 2006 uzavřena smlouva o nájmu bytu na dobu určitou do 31. 5. 2015 s jednorázově sjednaným nájemným, které bylo započteno proti povinnosti stěžovatelky jako pronajímatele zaplatit část kupní ceny za byt. Více než pět let po uzavření kupní smlouvy v srpnu 2011 se původní vlastnice bytové jednotky začala domáhat určení vlastnického práva k bytové jednotce s poukazem na neplatnost uzavřené smlouvy o nájmu bytu z důvodu neurčitě sjednané výše nájemného a plateb spojených s používáním bytu. V návaznosti na to označila za neplatný i zápočet na úhradu kupní ceny. Písemným podáním ze dne 15. 6. 2012, tedy po více než šesti letech po uzavření kupní smlouvy, žalobkyně odstoupila od kupní smlouvy, a to z důvodu tvrzeného prodlení stěžovatelky s úhradou kupní ceny. Poté, co Nejvyšší soud dvakrát spor vrátil na začátek k soudu prvního stupně, určily obecné soudy, že žalobkyně je vlastníkem bytové jednotky.

Podle Ústavního soudu v této věci obecné soudy výše uvedené zásady vztahující se ke korektivu dobrých mravů při posuzování jednání žalobkyně nerespektovaly. Žalobkyně jako prodávající odstoupila od kupní smlouvy uzavřené se stěžovatelkou z důvodu tvrzeného prodlení stěžovatelky jako kupující s úhradou kupní ceny, a to za situace, kdy povinnost stěžovatelky zaplatit žalobkyni část kupní ceny měla být započtena proti povinnosti žalobkyně uhradit stěžovatelce nájemné a žalobkyně již převážnou část nájem-

ného spotřebovala. Za výše popsaných okolností je nutno *odstoupení žalobkyně od kupní smlouvy považovat za účelové, odporující dobrým mravům*. Předmětné odstoupení od smlouvy tak představuje výkon práva, který vede k nepřijatelným důsledkům projevujícím se jak mezi účastníky, tak v postavení některého z nich navenek, a je tedy v rozporu s dobrými mravy. Obecné soudy tím, že jednání žalobkyně v celkovém kontextu neposoudily jako účelové a odstoupení žalobkyně od kupní smlouvy neposoudily jako odporující dobrým mravům, porušily právo stěžovatelky na ochranu majetku podle čl. 11 odst. 1 Listiny a právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

Závěr

Z předchozího výkladu je zřejmé, že uvedená judikatura vztahující se k uplatnění korektivu dobrých mravů je poměrně rozsáhlá a navazuje na různé oblasti, v nichž se uplatňuje soukromé právo. Přestože základní východiska jsou v judikatuře Ústavního soudu i Nejvyššího soudu v zásadě shodná, Ústavní soud podle mého názoru přihlíží v konkrétních věcech k podstatně širšímu rozsahu okolností, které z hlediska dobrých mravů posuzuje. Tím opravdu naplňuje v některých uvedených nálezech přístup, že *korektiv dobrých mravů* je jakousi *otevřenou „branou“*, kterou mohou být do podústavního práva „vpuštěny“ *ústavní hodnoty a principy* v situacích, kdy výklad zákona vede k nespravedlivým či z ústavního hlediska jinak problematickým a nepřiměřeným důsledkům. Dobré mravy totiž mohou a mají napomáhat obecným soudům při hledání ústavně konformního řešení konkrétní projednávané věci [srov. náleze ze dne 14. 11. 2017 sp. zn. I. ÚS 3391/15 (N 209/87 SbNU 413)], což ve svých důsledcích znamená nastoupení a prozazení cesty k nalézání skutečné spravedlnosti. Ústavní soud tedy vychází z předpokladu, že obecné soudy musí nejen respektovat právo, ale jeho výklad a aplikace musí směřovat k spravedlivému výsledku. Spravedlnost musí být přítomna vždy v procesu, kterým soudce interpretuje a aplikuje právo jako hodnotový činitel.

Pojem dobrých mravů je podle judikatury Ústavního soudu třeba proto chápat nejen jako soubor mravních pravidel užívaných jako korektiv či doplňující obsahový faktor výkonu subjektivních práv a povinností, nýbrž i jako *příkaz soudci rozhodovat praeter legem či dokonce contra legem, jde-li o reprobaci jednání příčícího se dobrým mravům*. Na druhé straně je někdy namítáno, že širokým či aktivistickým přístupem Ústavního soudu by mohla být oslabována jak právní jistota (jako princip právního státu, čl. 1 odst. 1 Ústavy), tak dělba moci (čl. 2 odst. 1 Ústavy), když Ústavní soud by se mohl pasovat do role superrevizní instance, kterou ale, jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), není (viz např. disent k nálezu sp. zn. I. ÚS 1479/23). K tomu je třeba dodat, že aby korektiv dobrých mravů naplňoval svůj účel, musí zůstat „otevřen“ v zásadě všemu, samozřejmě za pečlivého vyvažování vzájemně působících zájmů v konkrétní situaci, zejména zmíněné právní jistoty a dalších zásad směřujících k zajištění stability a předvídatelnosti práva. Zasahování do soukromoprávní judikatury obecných soudů by mělo proto stále zůstat výjimečné a pečlivě odůvodněné konkrétními individuálními okolnostmi posuzovaného případu.

Z toho, co bylo uvedeno, vyplývá mnoho otázek, ale v závěru chci uvést zejména jednu, jak bude tato judikatura, vytvořená převážně na základě § 3 odst. 1 ObčZ 1964 transformována na nová ustanovení § 6 a 8 ObčZ, a to i ve světle § 2 odst. 1, 3 ObčZ, že výklad a použití právního předpisu, musí být nejen ve shodě s Listinou a ústavním pořádkem vůbec, se zásadami, na nichž spočívá tento zákon, jakož i s trvalým zřetelem k hodnotám, které se tím chrání, a nesmí být ani v rozporu s dobrými mravy. Přitom *princip poctivosti* nelze slučovat či dokonce ztotožňovat s dobrými mravy, když jde o odlišné kategorie,⁶ a to jak z hlediska kvalitativního, tak i kvantitativního, byť dobré mravy stále představují požadavek, kterým je třeba měřit veškeré jednání v lidské společnosti. Poctivost je však výjimečným pravidlem, které se aplikuje nad rámec dobrých mravů (jde o přísnější požadavek), protože vychází z předpokladu existence nějakého zvláštního vztahu, a tím i vyššího požadavku důvěry a loajality. Naopak dobrých mravů se lze dovolávat i mimo tyto vztahy. Důležité v té souvislosti je, jak zdůrazňují Melzer s Téglem, že v platném občanském zákoníku již obdobné ustanovení § 3 odst. 1 ObčZ 1964, které zakazovalo výkon práv a povinností v rozporu s dobrými mravy, nenalzáme, a proto výkon práv již nelze poměřovat dobrými mravy (srov. např. shora uvedený nálezn sp. zn. IV. ÚS 3542/20), jež jsou nyní korektivem již jen právního jednání (srov. § 547, 580 odst. 1 ObčZ), ale lze jej však hodnotit prostřednictvím principu poctivosti, existuje-li mezi stranami zvláštní vztah důvěry (§ 6 ObčZ), popř. prostřednictvím zákazu zneužití práva (§ 8 ObčZ).⁷ Z uvedeného tedy plyne, že shora uvedená rozhodnutí Ústavního soudu, týkající se výkonu práv, bude nyní třeba zřejmě přizpůsobit novému přístupu z hlediska principu poctivosti ve smyslu § 6 ObčZ, popř. zákazu zneužití práva podle § 8 ObčZ. Přitom podle mého názoru nepostačí jen obecné odkazování na již vytvořenou judikaturu s tím, že nyní jde o použití § 6, popř. § 8 ObčZ, ale bude nutno ve smyslu těchto ustanovení tuto *judikaturu upřesnit*. Přitom je třeba upozornit, že z hlediska jejího používání je významné, že vzhledem k tomu, že samotný občanský zákoník 1964 zákaz zneužití práva výslovně neformuloval, pomáhala si judikatura úvahou, že šikanózní nebo zneužívající jednání se přiči dobrým mravům, jež § 3 odst. 1 ObčZ 1964 explicitně zapovídal⁸ [viz např. nálezy ze dne 2. 4. 2001 sp. zn. IV. ÚS 22/01 (N 55/22 SbNU 5) či sp. zn. III. ÚS 2700/15]. Přitom jsem si vědom, že jde o různé

⁶ K jinému přístupu viz např. PELIKÁNOVÁ, I. Aktuální otázky obligačního práva a jeho kodifikace v evropském i českém kontextu. In *Právní rozhledy*. 2007, č. 18, s. 663. MELZER S TÉGLEM (Velký komentář k ObčZ, sv. I., s. 120 v pozn. pod čarou 423) v té souvislosti upozorňují rovněž na názor Hurdíkův, podle něhož je pozoruhodné, že francouzská právní terminologie „pojem dobré mravy nahrazuje do značné míry pojmem dobrá víra (*bonne foi*), ovšem v přeneseném smyslu, tedy nikoli jako pojem psychologický, nýbrž pojem především morální, hodnotový. O tom svědčí mnohokrát citovaný čl. 1134, § 3 Code Civil (...), který je obsahovým korelátém středoevropského zákonného korektivu výkonu práv v souladu s dobrými mravy. V tomto smyslu francouzská terminologie pojmem dobrá víra do jisté míry přebírá obvyklý obsah pojmu dobré mravy“ (srov. HURDÍK, J. Zásady soukromého práva. In *Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně*, sv. 211. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 75).

⁷ MELZER, F., TÉGL, P. In MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek I. § 1 – 117. Praha: Leges, 2013, s. 120.

⁸ Srov. LAVICKÝ, P. In LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 – 654). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 86.

přístupy k témuž problému a spíše o rozlišení nuancí v přístupu k dobrým mravům než o nějaký zásadní problém, ale přesto se domnívám, že judikatura Ústavního soudu by měla, a to již vzhledem k její obecné závaznosti (čl. 89 odst. 2 Ústavy) a k jejímu významu pro obecné soudy, na tuto situaci zareagovat svým upřesněním, než jen pouhým odkazováním na § 6 a § 8 ObčZ, jak se dosud převážně dělo (srov. nálezy pod sp. zn. II. ÚS 1916/20 či IV. ÚS 3542/20, kde na použití § 8 ObčZ o zneužití práva poukazyval zejména Nejvyšší soud). Problémy zásadně nebudou vznikat, půjde-li o posuzování právního jednání, kde se uplatní § 547, § 580 odst. 1 a § 588 ObčZ, podle kterého jde v případě *rozporu právního jednání s dobrými mravy* o neplatnost absolutní, k níž soud přihlédne i bez návrhu, a to na rozdíl od rozporu se zákonem, který oproti právní úpravě podle § 39 ObčZ 1964 (srov. i § 40a ObčZ 1964) zakládá, pokud to smysl a účel zákona vyžaduje (§ 580 odst. 1 ObčZ), jen neplatnost relativní, nejde-li však o případ právního jednání, které zjevně narušuje veřejný pořádek. Přitom neplatnost právního jednání pro rozpor se zákonem je tedy v prvé řadě nutné posuzovat podle § 580 odst. 1 ObčZ, a až pokud je namístě závěr, že smysl a účel zákona vyžaduje neplatnost právního jednání, se zabývat tím, zda je též narušen veřejný pořádek, tj. tím, zda je právní jednání neplatné absolutně nebo relativně.⁹ Z hlediska povinnosti soudu přihlížet k absolutní neplatnosti je soudní praxe ustálena na závěru, že soud přihlíží k důvodům absolutní neplatnosti právního jednání z úřední povinnosti pouze tehdy, jsou-li z takového právního jednání bez dalšího patrný (srov. u dobrých mravů i dikci § 588 ObčZ „zjevně přiči dobrým mravům“), jinak je zkoumá (může zkoumat) jen na základě konkrétního tvrzení účastníků (srov. č. 71/2009 Sb. rozh. obč., rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 8. 2. 2001 sp. zn. 22 Cdo 752/99).¹⁰

Rozpor s dobrými mravy znamená, že předmět právního jednání není v přímém rozporu se zákonem, ani jej neobchází, ale je porušeno společenské určení jednání, popř. vztahu, který z něj má vzniknout (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2008 sp. zn. 30 Cdo 3136/2006). Posouzení, zda právní jednání je v souladu s dobrými mravy, nebrání skutečnost, že jednání bylo výsledkem svobodného ujednání mezi účastníky, a není též rozhodné, kdo případný rozpor s dobrými mravy zavinil (způsobil) či zda některá ze stran byla při uzavírání smlouvy v dobré víře [usnesení Ústavního soudu ze dne 3. 1. 2007 sp. zn. III. ÚS 729/06 (U 1/44 SbNU 743)]. Je-li dán rozpor právního jednání se zákonem (který způsobuje neplatnost právního jednání v shora uvedeném smyslu), nepřichází již v úvahu posouzení, zda není v rozporu s dobrými mravy, a rozpor s dobrými mravy je důvodem neplatnosti právního jednání jen tehdy, jestliže právní jednání odpovídá zákonu (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 6. 2000 sp. zn. 21 Cdo 1880/99). Neplatnost právního jednání pro rozpor se zákonem má tedy přednost před neplatností pro rozpor s dobrými mravy.¹¹

⁹ BERAN, V. In PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. Praha : C. H. Beck, 2017, s. 628.

¹⁰ Srov. HANDLAR, J. In LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 – 654). Komentář*. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 2135.

¹¹ Srov. BERAN, V. In PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. Praha : C. H. Beck, 2017, s. 616.

Jde-li proto o právní jednání, postačí při použití dobrých mravů zpravidla odkázat z hlediska právní úpravy v novém občanském zákoníku na ustanovení § 547, § 580 odst. 1 a § 588 ObčZ a není ani třeba používat obecná ustanovení § 6 či § 8 ObčZ. Jinak tomu ovšem bude v případě jiného výkonu práva, u něhož se dosud v nálezech Ústavního soudu používal zpravidla odkaz § 3 ObčZ 1964, kde bude třeba posoudit rozpor s dobrými mravy prostřednictvím principu poctivosti, existuje-li mezi stranami zvláštní vztah důvěry (§ 6 ObčZ), popř. prostřednictvím zákazu zneužití práva (§ 8 ObčZ), přičemž ve většině shora uvedených případů půjde spíše o § 8 ObčZ, který stanoví, že „(z)jevné zneužití práva nepoživá právní ochrany“. Pod toto posledně uvedené ustanovení budou proto spadat mimo jiné např. shora zmíněné případy uplatnění námitky promlčení, v rámci nichž šlo o zneužití práva na úkor účastníka, jenž marné uplynutí promlčecí lhůty nezavinil, přičemž byla za specifických okolností námitka promlčení uplatněna státem (srov. nález sp. zn. I. ÚS 3391/15), v rámci rodinných vztahů (nález sp. zn. I. ÚS 643/04) nebo advokátem proti klientovi, kterého předtím při zastoupení poškodil (nález sp. zn. I. ÚS 548/11).

O neujasněnosti uvedených přístupů v některých nálezech Ústavního soudu podle (nového) občanského zákoníku svědčí např. shora citovaný nález sp. zn. I. ÚS 3391/15, který pochybení obecných soudů při akceptaci námitky promlčení ze strany státu spatřoval v tom, že „obecné soudy tuto námitku neposoudily optikou dobrých mravů. Ústavní soud konstatuje, že v rovině podústavního práva je přitom nutné za účelem dodržení výše uvedených principů posuzovat individuální okolnosti daného případu též prizmatem kogentního ustanovení § 2 odst. 3 ObčZ, zakotvujícího zásadu souladného výkonu práv s dobrými mravy, které je v rovině podústavního práva právě odrazem shora vymezeného ústavního požadavku nalezení spravedlivého řešení. Jak Ústavní soud uvedl v nálezu sp. zn. I. ÚS 643/04 ze dne 6. 9. 2005 (N 171/38 SbNU 367), „zásada souladu práv, resp. jejich výkonu, s dobrými mravy představuje významný princip, který v odůvodněných případech dovoluje zmírňovat tvrdost zákona a dává soudci prostor k uplatnění spravedlnosti (ekvity) a také slušnosti“. Pojem „dobré mravy“ totiž nelze vykládat pouze jako soubor mravních pravidel užívaných jako korektiv či doplňujících obsahový faktor výkonu subjektivních práv a povinností, ale jako příkaz soudci rozhodovat v souladu s ekvitou, což ve svých důsledcích znamená nastoupení a prosazení cesty nalézání skutečné spravedlnosti. Ústavněprávně je tedy ustanovení § 2 odst. 3 ObčZ (dříve § 3 odst. 1 ObčZ 1964) místem, skrze které jsou obecné soudy povinny nechat proniknout ideje materiálního právního státu do interpretace a aplikace podústavního práva“ (srov. bod 23 nálezu sp. zn. I. ÚS 3391/15; viz i bod 36 tohoto nálezu). Ústavní soud zde § 2 odst. 3 ObčZ považoval za ustanovení zakotvující zásadu „souladného výkonu práv s dobrými mravy“, ač správně jde o ustanovení obsahující pravidla, podle nichž mají být vykládána (interpretována) a aplikována ustanovení občanského zákoníku, popř. dalších soukromoprávních předpisů; byť toto ustanovení (stejně jako § 2 odst. 1 věta druhá a odst. 2 v části věty za středníkem ObčZ) se přesněji vztahuje jak k výkladu soukromoprávních předpisů, tak i dotváření soukromého práva (srov. § 10 ObčZ).¹² Správně měl podle mého

¹² Srov. MELZER, F., TÉGL, P. In MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 – 117*. Praha : Leges, 2013, s. 69 – 70; dále viz LAVICKÝ, P. In LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 – 654). Komentář*. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 39.

názoru Ústavní soud použit v tomto případě § 8 ObčZ o zjevném zneužití práva uplatněním námitky promlčení státem za specifických okolností (viz výklad shora a obdobně např. nález sp. zn. IV. ÚS 3542/20).

Z hlediska názorů vyslovených v shora uvedených nálezech Ústavního soudu to však může činit problém v případech, kdy nepůjde o „zjevné zneužití práva“, jako tomu bylo např. v nálezech sp. zn. I. ÚS 1479/23 a sp. zn. II. ÚS 618/23, které řešily možnou korekci nároku vedlejší účastnice na zaplacení úroků z prodlení či moderaci jejich výše. V takovém případě bude třeba podle mého názoru s ohledem na shora uvedené konkrétní okolnosti posuzované věci použít obecnější ustanovení § 6 ObčZ, podle něhož má každý povinnost jednat v právním styku poctivě. Nikdo nesmí těžit ze svého nepoctivého nebo protiprávního činu. Nikdo nesmí těžit ani z protiprávního stavu, který vyvolal nebo nad kterým má kontrolu; tento zákaz doplňující obecný princip poctivosti se může prolínat či překrývat se zákazem zneužití práva podle § 8 ObčZ. Přestože se většinou zdůrazňuje, jak již bylo shora uvedeno, že princip poctivosti nelze slučovat či dokonce ztotožňovat s dobrými mravy, když jde o odlišné kategorie, a to jak z hlediska kvalitativního, tak i kvantitativního, je třeba vyjít z toho, že poctivost je institutem velmi širokým a mnohovrstevnatým, jak o tom svědčí jeho použití v různých dalších ustanoveních Občanského zákoníku.

Poctivost je objektivním měřítkem jakéhokoliv jednání, nikoliv subjektivní pohled soudce či jiné osoby na něj. Jde o neurčitý pojem, který je vyplňován širokým obsahem, přičemž se jedná o vnější a vnitřní postoj jednajícího vůči osobám, kterým poctivost dluží: slušnost, čestnost, upřímnost, spolehlivost, otevřenost, vzájemná ohleduplnost (zejména při výkonu práv a plnění povinností), ohled na zájmy druhé strany. Poctivost tedy vyžaduje zvláštní spojení mezi stranami, které je však třeba vykládat velmi široce, zatímco dobré mravy představují povinnost obsahující právně etické minimum vůči komukoliv. To však neznamená, že poctivost a dobré mravy se neprolínají. Dobré mravy jsou obecným principem, ke kterému je třeba přihlížet při použití právního předpisu (i při vydání konstitutivního rozhodnutí), a proto v konkrétních poměrech se pak takové posouzení promítne do případné úvahy o zneužití práva ve smyslu § 8 ObčZ nebo právě do aplikace § 6 ObčZ¹³ (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. 11. 2016 sp. zn. 22 Cdo 3242/2015). Právě v tomto přístupu je třeba hledat řešení těchto poměrně složitých případů, když dobré mravy podle mého názoru stále představují požadavek, kterým je třeba měřit veškeré jednání v lidské společnosti. V této souvislosti je možno při výkladu konkrétního ustanovení soukromoprávního předpisu použít i již shora zmíněný § 2 odst. 3 ObčZ, který lze vnímat i jako „obranu“ proti sofistikovanému zdůvodňování zjevné nespravedlnosti, jak to formuloval např. nález ze dne 19. 3. 2008 sp. zn. II. ÚS 2221/07 (N 58/48 SbNU 857), ve kterém se uvádí: “Soud musí nejen respektovat právo, ale jeho výklad a aplikace musí směřovat k výsledku spravedlivému. Jinými slovy, právo musí být především nástrojem spravedlnosti, nikoliv souborem právních předpisů, které jsou mechanicky a formalisticky aplikovány bez ohledu na smysl a účel toho kterého zájmu

¹³ Srov. PIPKOVÁ, P. J. In PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. Praha : C. H. Beck, 2017, s. 30 – 31.

chráněného příslušnou normou.“ [srov. dále např. rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 14. 4. 2005 sp. zn. I. ÚS 625/03 (N 84/37 SbNU 157), ze dne 6. 2. 2007 sp. zn. I. ÚS 126/07, ze dne 8. 2. 2011 sp. zn. I. ÚS 2920/09 (N 14/60 SbNU 141), ze dne 2. 12. 2024 sp. zn. II. ÚS 3406/22 a ze dne 19. 2. 2025 sp. zn. II. ÚS 2694/24].

Literatúra

- HURDÍK, J. Zásady soukromého práva. In *Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně*, sv. 211. Brno : Masarykova univerzita, 1998
- HURDÍK, J., LAVICKÝ, P. *Systém zásad soukromého práva*. Brno : Masarykova univerzita, 2010
- KÜHN, Z., KRATOCHVÍL, J., KMEC J., KOSAŘ, D. a kol. *Listina základních práv a svobod. Velký komentář*. Praha : Leges, 2022, zejména s. 1344
- LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 – 654). Komentář*. Praha : C. H. Beck, 2014
- MEDICUS, D., LORENZ, S. *Schuldrecht I. Allgemeiner Teil*. 21. vydání. München : C. H. Beck, 2015
- MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek I. § 1 – 117. Praha : Leges, 2013
- PELIKÁNOVÁ, I. Aktuální otázky obligačního práva a jeho kodifikace v evropském i českém kontextu. In *Právní rozhledy*. 2007, č. 18, s. 656
- PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. Praha : C. H. Beck, 2017
- REICHHARDT, RAIMUND M., VON. *Gesellschaftliche Bedarfsanalyse: Ansatz zur Ermittlung der Bürger-Präferenzen für öffentliche Güter*. Berlin : Duncker und Humblot, 1979
- STAUDINGER, J. VON. *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*. Berlin : Sellier de Gruyter, 1995
- ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník I. § 1 – 459. Komentář*. Praha : C. H. Beck, 2008
- TÉGL, P. Poctivost a důvěra jako jeden ze základních principů evropského smluvního práva. In PAUKEROVÁ, M., TOMÁŠEK, M. a kol. *Nové jevy v právu na počátku 21. století. Proměny soukromého práva*. Sv. IV. Praha : Univerzita Karlova 2009, s. 99
- TELEC, I. Poctivost a důvěra, dobrá víra, dobré mravy, veřejná morálka a veřejný pořádek. In *Právní rozhledy*. 2011, č. 1, s. 1